

Rossem, M. van (2006) 'Het pol-
dermodel in internationaal
perspectief'. In: M. van
Rossem, *Heeft geschiedenis
nut?* Utrecht: Het Spectrum,
p. 273-297.

Schuyt, K. (2006) 'Kameleontisch
beleid, stekelige wetenschap.'
In: SCP, *Werken op de grens
van wetenschap en beleid*.
Den Haag: SCP, p. 11-26.

Swaan, A. de (1989) *Zorg en de
Staat. Welzijn, onderwijs en
gezondheidszorg in Europa en
de verenigde Staten in de
nieuwe tijd*. Amsterdam: Bert
Bakker.

Thoenes, P. (1962) *De elite in de
verzorgingsstaat. Sociologische
proeve van een terugkeer naar
domineesland*. Leiden:
Stenfert Kroese.

Wilensky, H.L. & C.N. Lebeaux
(1965) *Industrial Society and
Social Welfare. The Impact of
Industrialization on the Supply
and Organization of Social
Welfare Services in the United
States*. New York: The Free
Press, 1965.

A.L.T. Notten

Bowen Paulle. **Anxiety and
Intimidation in the Bronx and the
Bijlmer. An ethnographic compa-
rison of two schools**. Amsterdam:
Dutch University Press, 2005,
312 p., € 24,50
ISBN 90 3619 332 0

Het boek is volgens de inleiding
een enigszins aangepaste versie
van het proefschrift van de auteur
met dezelfde titel als de ondertitel
van het hier besproken boek:

*Jeugdcriminaliteit in agogisch per-
spectief*. De doelgroep lijkt daar-
mee beperkt tot hulpverleners en
dat correspondeert met de mede-
deling op de achterflap: voor iede-
re hulpverlener. Dit doet het boek
tekort. Het leest zo gemakkelijk
weg dat het voor iedereen met
een interesse voor jeugdcriminali-
teit een absolute aanrader is.

In het februarinummer (2007) van
het *Maandblad voor Geestelijke
Volksgezondheid* (MGV) ver-
scheen een opmerkelijke boekbe-
spreking. De recensent bespreekt
een dissertatie waarin vier zorgver-
nieuwingsprojecten voor mensen
met langdurige, ernstige psychi-
sche beperkingen in de GGZ met
elkaar worden vergeleken. Over
de dissertatie worden harde noten
gekraakt: tussen de vier zorgver-
nieuwingsprojecten zijn slechts
marginale verschillen te ontdek-
ken; de meetinstrumenten die de
onderzoeker gebruikt, brengen de
subtiele veranderingen bij de cliën-
ten niet in beeld; de onderzoeker
erkent dat de beperkingen of han-
dicaps van cliënten samenhangen
met de omgeving, maar in het
onderzoek reduceert hij deze
omgeving tot de professionele

wereld van de projecten – alsof dit
de enige invloed is waaraan men-
sen blootstaan. De recensent komt
tot de conclusie dat de schrijver
van de dissertatie probeert om een
landschap te bekijken door het
sleutelgat van een deur. De ecolo-
gische validiteit van de studie is
met andere woorden twijfelachtig.
Maar erger nog, niemand hoeft uit
de resultaten van de dissertatie
lessen te trekken. Helaas geldt dit
dezer dagen voor een groot aantal
onderzoeksprojecten.

De hier besproken dissertatie van
Bowen Paulle, is precies het tegen-
deel. De ecologische validiteit is
juist het handelsmerk van deze
studie. Het boek is doordesemd
van praktijkvoorbeelden en bevat
waardevolle lessen voor leraren,
leerlingen, ouders, onderwijsin-
specteurs, politici, beleidsmakers
en onderzoekers. Juist om deze
redenen mag het boek van Paulle
niet onbesproken blijven.

Bowen Paulle beschrijft van bin-
nenuit hoe de sociale relaties op
twee middelbare scholen in twee
achterstandswijken in New York en
in Amsterdam begrepen kunnen
worden. Paulle ging 'under cover'
en werkte van 1996 tot 2002 als
onderwijzer op twee 'zwarte'
scholen in respectievelijk de Bronx
en de Bijlmer en verrichtte er etno-
grafisch onderzoek. De emoties,
de 'collectieve elektriciteit', de
dreiging, het flirten, het machoge-
drag, de ongeschreven regels, de
informele relaties, de coalities, de
lichaamstaal, worden met veel
gevoel voor contexten weergege-
ven. Het boek begint meteen met
een ijzingwekkende sfeertekening

waarin twee jongeren in de deuropening van een klaslokaal de oorzaken van geweld op school bespreken. De *rush* die door de jongens heen gaat, de provocaties, de manier van kijken, de subtiele manier waarop respect wordt afgedwongen; de lezer wordt door Paulle meteen hardhandig meegetrokken in een wereld die bevolkt wordt door grote concentraties achterstandsleerlingen, waar jeugdbendes de dienst uitmaken, waar het gedrag van leerlingen sterk bepaald wordt door groepsvorming, waar angst en agressie aan de orde van de dag zijn, waar leraren vrijwel machteloos proberen om leerlingen tot leren te bewegen, waar het leven van leraren en leerlingen gestempeld wordt door chaos en waar een minderheid van labiele leerlingen met een beperkte impulscontrole het leven op school beheerst. Deze laatste groep leerlingen, de *ghetto fabulous*, worden constant verleid tot impulsief gedrag. De zeven hoofdstukken van dit boek geven het demoraliserende, uitputtende effect weer van een dagelijkse onderdompeling in de chaos die dit impulsieve gedrag met zich meebrengt. Hoe de minst bevoorrechte kinderen uiteindelijk in de slechtste scholen terechtkomen en hoe deze uitsortering werkt, hoe de vrijheid van schoolkeuze ertoe leidt dat er scholen ontstaan voor 'ons soort mensen', wordt duidelijk door dit boek.

Paulle laat zien dat etnische afkomst en daarop gebaseerde groepsidentiteiten een ondergeschikte rol spelen in het achterop raken van leerlingen. De afwezig-

heid van leerlingen uit de middenklasse, de concentratie van lastige leerlingen, de ligging van de scholen in achterstandswijken, de verpaupering en algehele misère die het leven en de omstandigheden van deze leerlingen omringt, de structurele wanorde en het klimaat van angst en agressie, bepalen de achterstand. Er zijn met andere woorden geen voorbeelden beschikbaar waar deze jongeren zich aan op kunnen trekken. Dit is in verschillende opzichten een belangwekkend boek. Het belang van het boek is ook anderen niet ontgaan. Paulle is het middelpunt geweest van een debat over de deplorabele toestand van het onderwijs naar aanleiding van zijn bijdrage in de Sociale Agenda.¹ Ook zijn er vele interviews en boekbesprekingen geweest die het gewicht onderstrepen dat anderen toekennen aan deze dissertatie. Waarom dan toch nog een recensie in TSI van een boek uit 2005?

Vanwege de positie die de onderzoeker inneemt, met de stijl van de auteur, met de impact en de maatschappelijke relevantie van zijn project. We zien een uiterst betrokken onderzoeker, hij observeert, noteert, analyseert, theoretiseert en speculeert weliswaar, maar tegelijkertijd is zijn engagement overal voelbaar in de tekst. Hij is deelnemer en buitenstaander tegelijk. Hoewel hij gebruikmaakt van directe waarneming zijn er in zijn boek geen uitgebreide en vooral geen defensieve verantwoordingen te vinden van zijn methodologie. De empirie en de pendel tussen theorie en praktijk

laat hij voor zich spreken. De stijl en de toon van het boek zijn zelfbewust en in zekere zin vrij van twijfel. De onderzoeker oordeelt bijvoorbeeld hard over het management van onderwijsinstellingen en de onderwijsinspectie die deze onaangename realiteit verdoezelen.

Paulle laat zien dat informele leerprocessen meer bepalend zijn dan de formele leerprocessen in de lessen op school. De subtiele aanwijzingen voor deze informele leerprocessen domineren de empirische hoofdstukken van dit boek. Hij heeft veel aandacht voor het zogenoemde *adaptive unconscious*, diep gewortelde eigenschappen die Paulle aanduidt als de habitus of de tweede natuur (belichaamde, affectieve en cognitieve disposities). De habitus – hoe mensen zitten, lopen praten, kijken, bewegen en daarmee subtiel uiting geven aan hun culturele kapitaal – heeft zijn volle aandacht. Dominanten en gedomineerden demonstreren hun verbondenheid aan de groep door deze lichamelijke uitingen (gebaren, rituelen). Veranderingsstrategieën van het onderwijs zijn in de ogen van Paulle onvoldoende gericht op deze lichamelijke disposities, collectieve emoties en onbewuste leerprocessen; aspecten waar hij juist de nadruk op legt in zijn boek.

Het boek zou verplichte kost moeten zijn voor lerarenopleidingen. Hoofdstuk 7 bevat bruikbare aanwijzingen voor (aankomende) leraren om een klimaat te scheppen waarin toch geleerd kan worden, ook in lastige klassen met lastige leerlingen. Lastige leerlingen die

zich elders moeilijk kunnen concentreren op taken, lijken te genieten van de voorspelbaarheid, de duidelijkheid die *super teachers* weten neer te zetten in de klas. Deze excellente leraren weten voortekenen van ordeverstoring gemakkelijk op te pikken en te neutraliseren voordat ze manifest worden. Met behulp van enkele lastige leerlingen ontrafelt hij de habitus van deze excellente leraren, leraren die ontzag inboezemen.

64 Het boek is niet bedoeld als jongensboek, toch is het een heftig boek dat de lezer in zekere zin bij de strot grijpt, niet in de laatste plaats door de praktijkvoorbeelden, maar ook omdat theoretische discussies voor een belangrijk deel zijn ondergebracht in voetnoten. We zien hier geen onderzoeker die vanuit een ivoren toren vrijblijvend wetenschap bedrijft, maar één die afdaalt naar de hel, daar zijn handen vuil maakt en op zijn eigen wijze opkomt voor de slachtoffers van segregatie. Juist daarin schuilt het belang van zijn dissertatie.

NOTEN

- 1 De Sociale Agenda was een project van de *Volkskrant*, de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) en het *Tijdschrift voor Sociale Vraagstukken* (TSS). Vooraanstaande sociale wetenschappers, mensen uit de praktijk en lezers van de genoemde bladen selecteerden zeven sociale vraagstukken en bogen zich over mogelijke oplossingen.

Gert Schout